

УДК 811.162.281'373.46

ІРОНІЧНІ СТІЙКІ ПОРІВНЯННЯ ЯК РІЗНОВИД ЕКСПРЕСИВНОЇ ЕНАНТІОСЕМІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Ворона Я. М.

У статті на матеріалі “Словника стійких народних порівнянь” розглянуто іронічні стійкі порівняння як різновид експресивної енантіосемії, досліджено їхні структурні особливості, джерела експресивності та образності.

Ключові слова: іронічні стійкі порівняння, компаративні фразеологізми, експресивна енантіосемія.

В статье на материале “Словаря устойчивых народных сравнений” рассмотрено иронические устойчивые сравнения как разновидность экспрессивной энантиосемии, исследовано их структурные особенности, истоки экспрессивности и образности.

Ключевые слова: иронические устойчивые сравнения, компаративные фразеологизмы, экспрессивная энантиосемия.

The article uses “Dictionary of folk set-comparisons” to study ironic set-comparisons as a type of expressive enantiosemy, their structural peculiarities, sources of expressiveness and imagery.

Key words: ironical firm comparisons, comparative phraseologisms, expressive enantiosemy.

Іронія – це форма комічного, що є прихованою насмішкою, вибухова сила якої замаскована зовні серйозною формою. Вона виявляє конфлікт нічого змісту із зовні серйозною формою [10, с. 13]. Іронія виражається в емоційно-оцінному естетичному суб'єктивованому ставленні до дійсності, характеризується триплановою структурою вираження за відносної рівноправності цих планів, амбівалентністю, здатністю до двоспрямованості і специфічним емоційним переживанням [5, с. 32].

Ще в античній риторичі іронія розглядалася як троп і розумілася як зміна значення лексичної одиниці на протилежне. Пізніше іронію стали розуміти як тип антифразису – тропа, який трактується як різновид енантіосемії і утворюється завдяки “навмисному, спеціально заданому вживанню мовної одиниці з протилежним значенням або конотацією” [9, с. 23].

Отже, іронія у межах антифразису полягає у тонкій насмішці для вираження негативного ставлення за допомогою позитивної характеристики.

В українській мові активно вживаються іронічні стійкі порівняння (далі – СП). За характером побудови свого образу і значення вони відрізняються від усіх інших традиційних порівнянь і багатьох інших фразеологічних одиниць. Особливістю більшої частини фразеологізмів української

мови, як і інших мов, є те, що їхнє значення є наслідком переосмислення вільного словосполучення [1, с. 139]. В іронічних СП спостерігається особливий вид переосмислення компонентів. Порівняльна частина містить образ, який є абсурдним стосовно основи порівняння. Під впливом цього перший член порівняння отримує значення свого антоніма, що і складає основу значення порівняння в цілому: багачко, як у голого волосся “зовсім немає”. Такі фразеологізми будуються за зразком вільних словосполучень, але минають стадію переосмислення компонентів, створюючись як готові образні вирази [8, с. 132].

У пропонованій статті поставлено за мету довести, що іронічні стійкі порівняння є різновидом експресивної енантіосемії, дослідити їхні структурні особливості, джерела експресивності та образності. Фактичний матеріал зібрано шляхом аналізу реєстрових слів та словникових статей “Словника стійких народних порівнянь” [11].

Явище експресивної енантіосемії як цілісної системи, що функціонує у сфері української фразеології, спеціально не вивчалось. Одиничні приклади енантіосемії у фразеології наводяться у дослідженнях Я. Барана, М. Демського, В. Ужченка, А. Івченка, В. Калашника, Н. Бойко. Іронічні стійкі порівняння як різновид енантіосемії в болгарській мові досліджувала В. Червоножка, на матеріалі

української мови окремих досліджень з цього питання немає. У цьому полягає практична цінність статті та її актуальність.

Усі дослідники визначають, що іронічні стійкі порівняння – це фразеологічні одиниці, але питання про межі цих фразеологізмів є дискусійним. Так, О. Молотков у передмові до “Фразеологического словаря русского языка” зазначає, що є слова, які супроводжують фразеологізм в усіх випадках його вживання, хоча не входять до складу даного фразеологізму, оскільки зберігають ознаки слова (лексичне значення та синтаксичну функцію). До таких слів, які становлять обов’язкове словесне оточення фразеологізму, мовознавець відносить і основи іронічних СП [6, с. 21].

В. Калашник та Ж. Колоїз, автори “Словника фразеологічних антонімів української мови”, у своїй передмові іронічні СП називають явищем внутрішньої антонімії фразеологічного звороту, яке передбачає опозицію “фразеологізм – слово”, де семантика усталеної конструкції контрастно протилежна семантиці слова-компонента, що є формально опорним: треба, як лисому гребінь; потрібен, як болячка на лоб тощо. У подібних конструкціях реалізується протиставлення між реальними властивостями денотативного (треба, потрібен) і сигніфікативного значення (не треба, не потрібен) [4, с. 6].

Явище внутрішньої антонімії, на думку авторів, є особливістю компаративних фразеологічних одиниць, що виникли внаслідок деформації порівняльних зворотів, в основі яких, як відомо, лежить факт відкритого зіставлення і які передбачають три компоненти: основу – те, що порівнюється; ознаку – те, на основі чого порівнюється; образ – те, з чим порівнюється. Внутрішня антонімія спричиняється тим, що ознака, вибрана для порівняння, не властива образу, який виникає на основі зіставлення. Здебільшого про якусь особу чи явище говориться в позитивному плані, а розуміється цілком протилежно: правий, як кочерга; спритний, як ведмідь у плузі; хороший, як свиня у болоті (порівняйте: кривий, повільний, поганий). Внутрішня антонімія пов’язана з букввальним значенням, що вступає в опозицію з асоціаціями, які викликані переносним фразеологічним значенням [4, с. 7].

На думку В. Червоножки, іронічні СП побудовані на основі антифразису, стилістичного прийому, що у сфері лексики призводить до мовленнєвої енантіосемії. Проте в цьому випадку він є основою формування мовного явища, бо іронічні СП відомі багатьом людям і відтворюються у мовленні не спонтанно, а в готовому вигляді, як і інші фразеологізми [8, с. 132].

Н. Бойко, розглядаючи явище експресивної енантіосемії, зазначає, що зміна нейтральної чи позитивної оцінки на негативну пов’язана з іронічним переосмисленням наявних у семантиці лексичної одиниці конотативних сем [3, с. 466]. На думку дослідниці, близьким до явища експресивної енантіосемії є антифразис – вислів, зворот, який допускає подвійне оцінне тлумачення (позитивне або негативне). Саме тому Н. Бойко відносить іронічні СП до антифразисних конструкцій і називає їх псевдопорівняннями з компонентом як [3, с. 477].

Отже, в основі фразеологізмів лежить певний образ, який дещо переосмислений і відображає оцінку окремого явища дійсності. Коли цей образ не затемнений, виникає певна двоплановість в усвідомленні фразеологізму: і мовець, і слухач усвідомлюють однозначно й образ, внутрішню форму фразеологізму, і його значення. Завдяки цій двоплановості у сприйнятті фразеологічної одиниці і створюється сильний експресивний ефект [8, с. 21].

Експресивна енантіосемія – це одночасна співвіднесеність денотативних і поляризація конотативних оцінних сем у структурі одного слова. В основі протиставлення лежать загальні спільні денотативні компоненти, які співіснують з конотативними – полярними.

Експресивна енантіосемія зазвичай обумовлена контекстом. Вирішальне значення при цьому відіграє характер синтаксичних і лексичних зв’язків слова в його протилежному значенні, взаємозв’язки з іншими словами. У семантичній структурі одного й того самого слова можуть функціонувати полярні емотивно-оцінні семи, що входять до його різних значень, створюючи меліоративні й пейоративні значеннєві плани. Позитивна й негативна оцінка в семантичних структурах окремих лексем є відображенням лексичними засобами єдності протилежностей об’єктивно наявних явищ – емоційних оцінок мовцем реальної дійсності. Експлікацію сутності аксіологічних планів забезпечує контекст, конкретна мовленнєва ситуація.

Таким чином, згідно з нашою точкою зору, іронічні СП можна зарахувати до різновидів експресивної енантіосемії, адже перший елемент (основа порівняння) бере безпосередню участь у формуванні внутрішньої форми іронічних СП, а в контексті з образом (порівняльною частиною) він набуває протилежного значення. Наприклад, у порівнянні гарна, як свиня в дощ перший елемент, прикметник гарна, має денотативну сему “зовнішній вигляд людини” та полярні конотативні оцінні семи: 1) “позитивне ставлення до особи”, яка в даному порівнянні не актуалізується; 2) “негативне ставлення до особи”, що актуалізується завдяки іронічності порівняльної частини як свиня в дощ, яка в даному випадку виконує роль мінімального контексту. Тому основа гарна, як і порівняння в цілому, має значення “брудна, негарна”.

У ході дослідження було виявлено 400 іронічних СП, які зафіксовані у “Словнику стійких народних порівнянь”.

У структурному плані іронічні СП української мови складаються з двох членів. Перший член, або основа порівняння, може бути виражений словами різних лексико-семантичних класів. Найчисельнішу групу складають іронічні СП, основа порівняння яких виражена дієсловом (165 фразеологізмів) або прикметником (163 фразеологізми): квапиться, як багач помирати “не поспішає”, розмовляти, як віл з волом “мовчати”, боїться, як вовк кози “не боїться”, сильний, як муха “про слабосилу людину”, розумний, як теля “нетямущий” тощо. Меншою кількістю представлени іронічні СП з першим членом порівняння, який виражений прислівником (39 фразеологізмів)

та іменником (19 фразеологізм): весело, як собаці після ціпа “дуже сумно”, гарно, як свині в намисті “не личить”, правда, як блоха кашляє “брехня” тощо. У семи СП основа представлена словосполученням: стільки має, як голодний за зубами “нічого не мати”, молода дівка, як у спасівку яглиця “про підстаркувату дівчину”, життя вольне, як собаці на прив’язі “про підневільне залежне життя”, має повагу, як кіт під лавою “про людину, яку не поважають”, має спокій, як кобила за возом “не має спокою”, хочеться робити, як старому псові орати (в завірюху брехати) “зовсім не хочеться”. В одному фразеологізмі основа знаходиться у постпозиції: як у решеті води приніс “нічого не приніс”. У трьох фразеологізмів основа порівняння не є матеріально вираженою, вона домислиться контекстом того речення, у якому буде вжито порівняння: як на бані гудок “зовсім не потрібний”, як від бика молока “немає”, як льоду “дуже мало” або “дуже багато”.

Другий член компаративного фразеологізму містить конкретний образ, з яким відбувається порівняння. Він може бути виражений одним словом (білий, як голіпка “брудний”, відважний, як заєць “про боягузливую людину”, везе, як утопленику “не щастить”), але в більшості випадків представлений кількома словами, є розповсюдженим, бо таким чином створюється конкретніший і яскравіший образ, що призводить до більшої експресивності: вдалося, як старій бабі лихо “зробив щось невдатне”, мудрий, як бекало рогате “дурний”, багато, як у брехуна правди “немає”. Дві частини іронічних СП української мови поєднані переважно за допомогою сполучника як, рідше мов, ніби.

Як уже було зазначено вище, іронічні СП формуються на основі антифразису, який є одним із видів явної іронії: конкретний образ, представлений у порівняльній частині, логічно є несумісним з абстрактною ознакою основи порівняння. Так утворюється специфічне, протилежне абстрактній ознаці переносне значення цих фразеологізмів. Але іронічні СП повністю зберігають і пряме значення конкретного образу: і мовець, і його співрозмовник дуже добре його відчувають, і таким чином створюється сильний іронічний ефект. Ця двоплановість значення таких порівнянь є дуже важливою для їхнього функціонування [8, с. 136].

Крім логічної несумісності частин, що надає яскравого оцінно-експресивного характеру цьому типові компаративних фразеологізмів, експресивність іронічних СП може посилюватися й за допомогою інших засобів, таких, наприклад, як рима. Певна кількість (9) компаративних фразеологізмів української мови вирізняється звуковою симетрією своїх частин: красива, як вівця сива “про негарну людину”, до діла, як свиня штани наділа “не пасує”, білолиця, як мазниця “про брудну жінку”, гарний, як пес базарний “про негарного зовні чоловіка”, сі бою, як пес лою “зовсім не боюся”, красива, як свиня сива “про некрасиву жінку”, удалося, як Солосі “не пощастило”, кохаю, як цибулю після чаю “не люблю”, хорош, як бабин Ярош “негарний”.

Іронічні СП української мови функціонують у мовленні як реакції на слова співрозмовника. Їм передує певний контекст, який описує якусь ситуацію, після чого вона охарактеризовується. Майже

в усіх випадках свого вживання такі порівняння мають виразно негативну експресію. Це можна пояснити особливостями людської психіки: негативні явища більше привертають увагу, ніж позитивні. І тому вони викликають яскравішу реакцію. Позитивне сприймається як нормативне, як належне і тому викликає менший інтерес, ніж негативне [8, с. 137]. Проте серед усіх іронічних СП української мови є й такі фразеологізми, які мають позитивну експресію: страшний, як на кілку глек “зовсім не страшний”, противна, як старцеві гривня “бажана”, цурається, як циган сала “дуже любить”, не бачить, як сова уночі “добре бачить”, не візьме, як становий карбованця “охоче візьме”, не любить, як кіт сало “дуже любить”, не хоче, як кінч вівса (як кобила вівса, як коза сіна, як на опохмілку ар’яку, як писар хабара, як старець гривні) “дуже хоче”, слабкий, як увосьмеро мотуз “про людину з міцним здоров’ям”.

Специфіка образу іронічних СП відображає особливості народного мислення й уяви. Аналіз шляхів виникнення таких фразеологізмів дозволяє визначити їхнє мотивування.

Чим конкретніший образ створюється, тим сильніший іронічний ефект він викликає. Тому переважна більшість іронічних СП відображають явища реальної дійсності. Багато образів таких порівнянь пов’язані з природою. Дуже часто основою образу українських іронічних СП є якась домашня або дика тварина, з якою людина зустрічається у повсякденному житті. Залежно від особливостей створення такого образу іронічні СП можна поділити на два типи.

1. Порівняння, у яких назва тварини символізує певну абстрактну ознаку, що пов’язана в народній свідомості з цією твариною. Так, у свідомості українського народу свиня/порося є символом потворності й дурості, саме тому назву цієї тварини використовують для створення образу іронічних СП зі значенням “брудний, некрасивий, непотрібний, не личить, не розуміється”: чистий, як свиня в дощ “брудний”, розбирається, як свиня на зорях “зовсім не розбирається”, пасує, як свині намисто “не личить” тощо.

Символом ледарства, другорядності, зневаженості для українського народу є собака/пес, тому назва цієї тварини служить для створення образу іронічних СП зі значенням “погано, не хочеться, не любить”: натягається, як пес до роботи “нічого не хоче робити”, добре, як собаці на прив’язі “дуже погано”, любить, як собака палицю “дуже не любить” тощо.

2. Порівняння, у яких образ створений на основі помічених особливостей у поведінці тварин. У деяких з них відображені стосунки між двома тваринами, одна з яких є потенційною здобиччю іншої: завинив, як баран вовкові “зовсім не винний”, боїться, як вовк кози (порося, кобилу) “зовсім не боїться”, покарали, як kota мишами “про нерозумне покарання”, грається, як кішка з мишею “знущується”. Образ інших іронічних СП пов’язаний з особливостями зовнішнього вигляду тварини або її діями: розумний, як віслик “дурний”, потрібне, як гусям ярмо “зовсім не потрібне”, виріс, як кіт навсидячки “про малорослу людину”, здалий, як корова до сідала “не

здатний до якої-небудь справи”, хуткий, як ведмідь за горобцями “незграбний”, пожива, як з цапа молока “немає ніякої користі”, вродлива, як сова “про невродливу жінку”.

Найпопулярнішими назвами тварин, які лежать в основі образу українських іронічних СП, є назви собака/пес (47 фразеологізмів), свиня/поросся (35), коза/цап (9), корова/бик (9), кіт (9), ведмідь (6), кінь/кобила (5), віл (5), вовк (5), курка (4), телля (4), сова (4), баран/вівця (4), заєць (3), муха (3), рак (3). Назви інших тварин зустрічаються в одному-двох компаративних фразеологізмах: віслиук/осел, вуж, гуси, кріт, сорока, черепаха, комар.

Іронічні СП з образами, які пов’язані з рослинним світом, представлені в українській мові лише дев’ятьма фразеологізмами: добре, як голому в кропиві (терню) “дуже погано”, допік, мов горохом об стіну “зовсім не допік”, багато, як з осики груш “зовсім немає”, добрий, як перець (полин) “дуже гіркий”, правда, як грушка на вербі (на вербі груші) “брехня”, кохаю, як цибулю після чаю “не люблю”.

В образах восьми іронічних СП української мови відображені природні явища: віри, як на бистрій воді “про безвірну людину”, видно, як глибокій ночі “темно, нічого не видно”, пече, як місячний промінь “абсолютно не греє”, боїться (злякався), як торішнього снігу “зовсім не боїться”, рад, як торішньому снігові “байдужий”, турбує, як минулорічний сніг “не турбує”, користь, як з торішнього снігу “зовсім немає користі”, боїться, як гора вітру “зовсім не боїться”.

Крім природи, джерелом образів українських іронічних СП є і повсякденне життя людей. Такі порівняння виникли дуже давно і відображають сільський побут, стосунки в сім’ї, звичаї, вірування людей. Досить велику частину в українській мові складають іронічні СП, в образах яких представлені різні побутові речі, деякі страви: заробив, як баба на голках (ложках, молоці) “заснав втрат”, набрав, як борщу на шило “нічого не отримав”, потрібне, як бричці гудок “зовсім не потрібне”, правий, як віршовка в мішку “про неправдиву людину”, голосний, як розбитий горнець “про людину зі слабким, хрипким голосом”, потрібний, як гвіздок у чоботі “зовсім не потрібний”, потрібний, як дірка в мішку “зайвий”, міцний, як з ключа батіг “неякісний”, потрібний, як п’яте колесо до воза “зовсім не потрібний”, справився, як кочерга “не виправився”, потрібне, як лисому гребінь “непотрібне”, ясно, як у льоху під діжкою “про дуже темне приміщення”, схожий, як макогін на ночви “зовсім не схожий”, правда, як на решеті води “брехня”, любить, як сіль в оці “не любить”, добре, як густа сметана “про лихо, з якого годі виплутатися”, видітимеш, як свою першу сорочечку “ніколи не побачиш”, потрібний, як коло трактора віжки “зовсім не потрібний”.

Сімейні стосунки відображені в таких іронічних порівняннях: потрібне, як дівці дитина “непотрібне”, чемний, як дівка на сьомій дитині “про нечемну, безсоромну людину”, годить, як зять тещі “не дуже догоджає”, збирається, як свекор пелюшки прати “не має бажання робити”.

До попередньої групи компаративних фразеологізмів за своїм мотивуванням наближаються порівняння, джерелом образів яких є християнські звичаї, обряди, а також вірування українців у нечисту

силу, зокрема чорта (дідька) та відьму. Вони пов’язані з різними значеннями: треба, як архирееві хвоста “непотрібний”, помагає, як бабі кадило “не допомагає”, красива, як відьма з Лисої гори “про потворну жінку”, подібні, як гвіздок на панахиду “про зовсім не схожих людей”, хочеться, як грішникові до гарячої сковороди “зовсім не хочеться”, добрий, як дідько “дуже злий”, потрібний, як дідько в церкві “недоречний”, користі, як з чорта смальцю “зовсім немає користі”, везе, як куцоному на перелазі “не щастить”, допоможе, як попова молитва “зовсім не допоможе”, сміливий, як святий Петро “про боязливу людину”, родич, як чорт козі дядько “далекий родич”, пасує, як чорткові в кропиві “неприємно”, потрібний, як чортів кадило (січка, ладан) “зайвий”, робить, як чорт летить і крила теліпаються “неохоче працює”.

В українській мові існують іронічні СП, образ яких становить характеристику осіб іншої національності, які проживають разом з українцями на одній території. Відповідно до особливостей створення фразеологічного образу їх можна поділити на дві групи.

1. Порівняння, що містять соціальну оцінку осіб іншого походження українцями, яка має негативне забарвлення. До них належать компаративні фразеологізми з образами жидів, де підкреслюється їхня неохайність, боязливість, ледарство тощо: боїт сі, як жид свяченої води “зовсім не боїться”, взялися, як жиди за оранку “і не думали братися до роботи”, відважний, як жид у танці “про боягузливу людину”, дбає, як жид за солонину “байдуже ставиться”, ждати, як жиди пущіння “зовсім не ждати”, квапиться, як жид молотити “зовсім не поспішає”, сміливий, як жид “про боягузливу людину”, спішить, як жид молитися “не поспішає”, хатається, як жид молотити “не дуже поспішає”, чистий, як жидівський пантофель “дуже брудний”, чесний, як жидівська потилиця “про брехливу людину”.

2. Порівняння, в образах яких відображені фізичні та духовні риси осіб іншої національності, зокрема циган: білий, як циганський сир “брудний”, багатий, як циган на блохи “про бідну людину”, затишно, як циганові за драбиною “незатишно”, знається, як циган у вівцях (до бджіл, до пасіки) “не знається”, нагрівся, як циган у неретку “змерз”, поспішає, як циган до точила “не поспішає”; білий, як арап “про засмаглу людину”, щедрий, як грек “про скупу людину”.

Деякі іронічні компаративні фразеологізми української мови створені на основі розумової діяльності людини. До них належать іронічні СП, образ яких має своїм джерелом усну народну творчість, зокрема прислів’я, приказки. В одних випадках такі порівняння зберігають значення відповідних фольклорних джерел. Так, порівняння гарно, як собаці на ярмарку та потрібний, як собака у ярмарку є частинами приказки така честь, як собаці в ярмарок: або всюди ганяють, або хазяїн до воза прив’яже [7, с. 61], яка означає “погано, нікому не потрібний”. Ці самі значення мають і порівняння, що утворилися за рахунок скорочення приказки. Зберігає значення приказки, від якої походить, і порівняння знається, як циган у вівцях “не тямить”.

Своїм джерелом воно має приказку знається, як циган на вівця: яка сива, така сита [7, с. 167]. Інші порівняння, що походять від приказок, розширюють своє значення, наприклад, фразеологізм треба, як сироті трясяця “зовсім не потрібний” має джерелом приказку рад бідняк пану, як сирота трясяці “не радий” [7, с. 40], а порівняння багато, як з осики груш “зовсім немає” утворене від приказки з його помочі, як з осики груш “не хоче допомагати” [7, с. 186]. Таких іронічних СП, які мають своїм джерелом українські народні приказки, ми зафіксували 30.

Основою образу іронічних СП може бути ще одне фольклорне джерело – народні казки. Так, порівняння хороший, як Микитина свита наживоріт “некрасивий” походить від казки про діда Микиту, у якого була сіра латана свита. В основі образів таких компаративних фразеологізмів, як виграв, як Зabloцький на милі (як Костюк на вовні, як Хома на булках) “азнав збитків”, спритний, як Матвій до куропатв “ледачий”, розуміється, як Мошко на перці “не розуміється”, гарно, як Насті в постолах “не личить”, заробив, як Пуня в Таврії (як Пуцько на рибі) “азнав збитків” можуть теж бути сюжети народних казок, легенд чи анекдотів.

Відношення між основою іронічного стійкого порівняння та його порівняльною частиною формує тільки основу значення цього типу СП, яке повністю визначається лише при функціонуванні порівняння, коли воно співвідноситься з об’єктом дійсності [8, с. 144]. Переважна більшість українських іронічних СП характеризують людину (зовнішні риси, фізичні та моральні якості, розумові здібності тощо) та її дії: великий, як пес за грейцар та сидячи “про низькорослу людину”, вродлива, як сова “про невродливу жінку”, задужий, як павутина “слабосилий чоловік”, чесний, як жидівська потилиця “про брехливу людину”, розумний, як сто бочок арештантів “дурний”,

заробив, як Мартин на милі “азнав збитків”, розбирається, як коза в танцях “на розуміється”, погодилися, як поросля з вовком “не знайшли спільної мови”, любить, як сіль в оці “не любить”, працює, як кіт на печі “ледарює” та ін. Набагато меншу групу складають порівняння, які стосуються не лише людини: білий, як циганський сир “брудний”, страшний, як на кілку глек “зовсім не страшний”, похорий, як макогін на ночви “зовсім не схожий” тощо. Найменшу групу утворюють СП, які не стосуються людини: видно, як гупої ночі “темно”, міцний, як з клоччя батіг “неякісний”, теплий, як мертвий “зовсім холодний”, добрий, як полин “гіркий”, гріє, як циганське сонце “зовсім не гріє” тощо.

Отже, іронічні СП української мови як різновид експресивної енантіосемії виражають абстрактну ознаку, яка уточнюється через образ, набуваючи протилежного значення. “Словник стійких народних порівнянь” фіксує 400 іронічних СП, що становить достатньо велику частину серед інших традиційних порівнянь. Яскрава експресивність таких фразеологізмів базується перш за все на їхньому образі, який є логічно несумісним з основою порівняння. Він є національно оригінальним і відображає специфіку народного мислення. Образ іронічних СП містить об’єктивні ознаки реалій навколишньої дійсності і такі риси, які народна свідомість визначає як притаманні їм.

Основна частина іронічних СП української мови рідко вживається в сучасному українському мовленні. Це пов’язано з тим, що вони відображають історичні реалії колишнього життя. Проте група порівнянь з образами, пов’язаними зі світом природи і селянським побутом, є вживаною і сьогодні. Поряд із цим на сучасному етапі розвитку української мови, безумовно, виникають нові іронічні СП, які відображають сучасні реалії і можуть бути предметом майбутніх досліджень.

Література

1. Баран Я. А. Фразеологія у системі мови / Я. А. Баран. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1997.
2. Бойко Н. І. Українська експресивна лексика в словнику, мові та мовленні / Н. І. Бойко. – Ніжин : Вид-во Ніжинського ун-ту, 2002.
3. Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти : [монографія] / Н. І. Бойко. – Ніжин : ТОВ “Видавництво “Аспект – Поліграф”, 2005.
4. Калашник В. С. Словник фразеологічних антонімів української мови / В. С. Калашник, Ж. В. Колоїз. – 3-тє вид., допов. – К. : Довіра, 2006.
5. Калита О. М. Мовні засоби вираження іронії в сучасній українській малій прозі : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / Калита О. М. ; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2006.
6. Молотков А. И. Фразеологизмы русского языка и принципы их лексикографического описания / А. И. Молотков // Фразеологический словарь русского языка / под ред. А. И. Молоткова. – 3-е изд., стереотип. – М. : Русский язык, 1978.
7. Народ скаже – як зав’яже: Українські народні прислів’я, приказки, загадки. – К. : Веселка, 1973.
8. Червоножка В. С. Енантіосемія в сучасній болгарській мові : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.03 / Червоножка В. С. ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2001.
9. Шонь О. Б. Мовностилітичні засоби реалізації гумору, іронії і сатири в американських коротких оповіданнях : дис. ... канд. філол. наук / Шонь О. Б. – Л., 2003.
10. Шумейко О. А. Мовні засоби творення комічного в сучасній українській поезії (на матеріалі творів другої половини ХХ століття) . монографія / О. А. Шумейко. – Х. : ООО Вид-во “Оберіг”, 2009.
11. Юрченко О. С. Словник стійких народних порівнянь / О. С. Юрченко, А. О. Івченко. – Харків : Основа, 1993. – 176 с.